

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Institutione Principis Libri Tres

De Meyer, Liévin

Bruxellis, M.D.CC.XVI.

De Institutione Principis Liber Tertius.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68662](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68662)

D E

I N S T I T U T I O N E

P R I N C I P I S

L I B E R T E R T I U S.

Postquam animo firmis pietas radicibus hæsit,
 Et toto princeps concepit pectore numen:
 Utque procul regno vitia, & genus omne fugavit
 Desidiæ, & stimulis studiorum accendit honestis,
 Pectora nobilium formans, floremque juventæ:
 Ipse quoque ingenium varias convertat ad artes,
 Palladiæque aciem & palmam meditetur arenæ.

Principio leges patriæ, sancitaque discat
 Jura fori, sitque ipse sui pars prima senatûs.
 Ut, quando in geminas scindit se curia partes,
 Legibus hinc atque hinc certans; discernere veri
 Argumenta sciat, tortosque evolvere nodos:
 Sive opus est pacis, seu belli exquirere causas.
 Maturisque puer talem se præbeat annis,
 Qualem mirata est Leopoldum implexa secantem
 Austria nuper avum: qualisque per ardua fulget
 Consilii gravitate pater. Quo principe legum
 Constat honos; dant terga fugæ fraudesque, dolique,
 Atque aliena nigri rapientes pabula corvi.
 Deinde animum stimulet Salomonis gloria, quo non
 Hebræas alter rexit sapientior urbes,
 Lux populi, judexque sui. Prudentia regum

Princeps sit
 legum pe-
 ritus, &
 concilii sui
 anima.

G

Pro-

50 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Propria dos, fulvamque super micat una coronam.

Talibus accensus juvenilia pectora curis,

Æquis subjectum moderetur lancibus orbem.

Cosmogra-
phiam cal-
leat.

Proxima, terrarum immensos cognoscere tractus,

Cura sit, & quo quæque serant sub sidere gentes:

Tum varium terræque litum, faciemque locorum.

Discere, & ingentem tabulâ concludere parvâ

Oceanum, atque humero stellas Atlanta ferentem.

Apparent alio terræ sub sole jacentes,

Æthiopumque domus, canæque Aquilonibus oræ.

Hic juyat obtutu discernere protinus uno

Flumina, piscososque lacus, vallesque profundas,

Et nemora, & cœlum ferientes vertice montes,

Litoraue, & portus nautis trepidantibus aptos,

Et numerosa vago quæ tunditur insula ponto:

Dein quem quæque locum teneat maris. Anglia Flandris

Proxima litoribus, triplicique superba coronâ

Tollitur, & Boreæ glaciale respicit ursam.

Certat & æquoreis Batavis, quis maxima ponto

Vela paret, geminoque ferat commercia mundo:

Certiùs aut quis acu claros notet arte triones

Nocturnum per iter, gelidosque Lycaonis ignes.

At qua vicinos Hispania respicit Afros,

Oppositumque secat litus mare, quæque remoto

Volvitur Euxino, & Nili septem ostia pulsat,

Multa mari medio jacet insula: fertile regnum

Trinacriæ, Cererique manens gratissima tellus,

Rapta licet matrem Proserpina fleverit: at nunc

Elysiûm tenet, & fuscâ negat arce reverti.

Illie flammæque globos vomit Ætna; retorquet

Enceladus fessum quoties latus. Ultima ponti

Cyprus habet, prisco quondam regnata Sabaudo:

Ida-

Idaliæ nunc sacra Deæ mollissima tellus.
 Inter utramque jacet, Libycis pulsata procellis,
 Creta Jovis nutrix, olim Minoia regna.
 Nunc Venetis pars parva manet: ferus abstulit hostis
 Cetera, servitioque premit. Vetus oppida centum,
 Centum arces numerare solet. Sed scilicet olim
 Pasiphaës scelere infamis, tauroque biformi,
 Funeribusque virum, quos tecti dædalus error
 Perdidit, & varios lufit via secta per orbis.
 Ægides monstrum donec fatale peremit,
 Cæca, Ariadna, tuo relegens vestigia filo,
 Et socios turpi exolvit, patriamque tributo.
 Cetera turba per Ægæum dispergitur æquor
 Angustis divisa fretis: ubi candida monstrat
 Saxa Paros, niveoque micantes marmore rupes.
 Et Lunâ celebris Delos, nec Apollinis aris
 Clara minùs; multos (si famæ creditur) annos
 Mobilis: at partu postquam est enixa Dianam,
 Firma stetit, patiens ventorum atræque procellæ.
 Quid memorem Ioniis numerosas Cycladas undis,
 Iariam, lapsas servantem ex æthere pennas,
 Remigium pueri infelix, Naxonque superbam
 Baccho, & Vulcani celebratam nomine Lemnon?
 Quid tenui ponti discrimine Seston Abydo
 Avulsam, & turrin, clarasque natatibus undas?
 Quæ loca divinis olim cantata poëtis,
 Omnia barbarico jam nomine Turcia signat.
 Hoc iter emensis, longasque Propontidis oras,
 Hellepontiacæ fauces panduntur, ubi arcto
 Europam atque Asiam Neptunus limite scindit.
 Augustæ hîc sedes, & mœnia Constantini,
 Christiadûm fabricata manu. Nunc rapta tyrannus

52 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Exterus (ô patriæ pudor atque infamia nostræ!)
Imperio tenet, & furto lætatur inulto.

At nunc ista pater repetet tuus. Aspice princeps,
Huc & spes, Leopolde, tuas, huc lumina verte,
Nec pigeat pictâ cognoscere cuncta tabellâ

Quæ genitor tibi regna parat; postquam ultor eôas
Franget opes ferro, & victis dominabitur Argis.

Quo nunc tendit iter celeri victoria pennâ,
Indomitæque ardent aquilæ perrumpere. Nec fors
Impediet cœpti justissima præmia belli.

Nunc Heliconæ Deæ mihi pandite, nunc juga sacri
Scandere Parnassi timido concedite vati.

Tuque animos, tuque ora mihi, palmasque recentes
Qui præbes, jamque attonitam mavorte secundo

Lætitiâ Europam incendis, da maxime Cæsar
Te facilem, dexterque novis conatibus adsis,

Dum tibi subjectum tua gloria vindicat Istrum.

Pugnæ recentioris ad Petrovaradinum, & præclarissimæ, solis Cæsaris armis, principe Eugenio duce, relatæ victoriæ descriptio.

Arma virosque juvat, pugnamque referre cruentam,
Vulneribus dum terra madet, campique redundant

Sanguine barbarico, spoliisque altaria victor
Accumulas, palmæque Deo transcribis honorem:

Dumque metum Venetis Neptunus ovantibus aufert,
Hostilesque fugat nocturna per æquora puppes,

Et Melitæ, Hispanæque rates fugientibus instant:
Romaque jam duplici gaudet cumulata triumpho.

Prima juvat tanti revocare exordia belli.

Vanam Turcæ rumpendi fœderis causam prætexunt.

Barbarus icta ferox inopino fœdera marte
Ruperat. Hic auri cupidus, quod fœnore princeps

Vallachus exiguo Venetæ transmiserat urbi,
Thesaurus sibi deposcit, martemque minatur

Threïcium, jussis mora si nectatur. At illi
Obstant justitiæ memores, tabulasque, fidemque

Pro-

Prodere posse negant. Ergo omnem milite multo
 Commovet, educitque Asiam; terrâque marique
 Invadit Pelopis dictum de nomine regnum.
 Inde iter Italiam versùs sibi pandit, & omnem
 Fœderis oblatam legem intractabilis odit.
 Ergo perfidiæ impatiens movet agmina Cæsar,
 Flumineamque Istro classem movet. Ocyus ingens
 Hungariæ extremas exercitus occupat oras,
 Eugenio duce tutus, & insuperabilis hosti.
 Noluit at prudens hostilem ut primus in agrum
 Rumpat, vel sanctæ violet commercia pacis:
 Tutetur Marte imperium, vim vique repellat.
 Interea dux Ismarius bis millia centum
 Pectora, & armati vires Orientis agebat,
 Sorte ferox prima, & Veneta jam clade superbus.
 Quis mihi nunc variâ missas regione cohortes
 Explicet, atque habitus armorum & nomina gentis?
 Eoæ fulgent acies, Arabesque remoti
 Thurilegas liquere domos, quique ostia ponti
 Rubra colunt, quique arva vagi pinguis Nili.
 Et Dacique, Scythæque, sagittiferique Geloni:
 Et Boreæ de parte truces, arcuque sonantes
 Parthi: nulla quibus cursu velocior acres
 Gens inflectit equos, aut tergo spicula mittit.
 Marte tamen pubes infirma, nec ordine pugnans.
 Quippe fugâ montes, rapidosque natatibus amnes
 Trajiciunt, prædamque sequi, non pectus in hostem
 Ferre solent, retrahuntque gradum quâ densior igne
 Mars tonat, & misera socios in cæde relinquunt.
 It melior pedes in flammis, & acinacis usu
 Promptior, à Jano, miles, cui barbara nomen
 Terra dedit, sumptis Janitfarus horridus armis.

Pelopone-
 so, five
 Moreâ oc-
 cupatâ, Ita-
 liæ minan-
 tur.

Cæsar ex-
 ercitus &
 classem
 Danubio
 mittit.

Barbaro-
 rum exer-
 citus quan-
 tus, &
 quàm variis
 ex nationi-
 bus colle-
 ctus.

Tartaro-
 rum equi-
 tatus velo-
 cissimus,
 sed prædæ
 avidior,
 quàm pu-
 gnæ.

Janitfaro-
 rum virtus
 præstan-
 tior.

Mit-

54 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Mittit & innumeras Istro Romania turmas,
 Mœotisque palus, Tanaisque, & dives equorum
 Thracia, finitimæque urbes, vicinaque Græcis
 Epirus. Nec non Tyriæ, libycæque triremes
 Millia multa vehunt, & nigris pontus arenis
 Decolor, Euxinas fluctu qui verberat undas.
 Qualis ubi autumno Boreas, vel nubifer Eurus
 Incumbens nemori violentior, excutit altè
 Luxuriam foliorum, atque omnem fronde caducâ
 Spargit humum, vallesque comis flaventibus implet:
 Haud secus eoi variæ de partibus orbis
 Confluxere acies, & inundant undique terram,
 Tam variæ linguis, habitu quàm corporis, & queis
 Aspectum terrent armis, solemque laceffunt.
 Jamque ardens ripas hostis properabat ad Istri,
 Quà celer, obliquusque alienis influit undis
 Savus, & hostiles fluctu discriminat agros.

Eugenius contrà fines, armisque tuetur
 Hungariam, nec castra movet, propiorque Tibisco
 Hæret, & è specula motusque, animumque, dolosque
 Threïcii ducis observat. Quem ut rura petentem
 Nostra videt, Savoque instratos scandere pontes,
 Rumpere iter ferro, & tectis immittere flammæ:
 Tum demum, ut telis venantum excitus, ab antro
 Profiluit, fremuitque leo, fulvâque comantes
 Excutiens cervice jubas, interritus hostes
 Fertur in adversos, atque ignea lumina volvens
 Vulnus amat, rictuque inimica hastilia mordet:
 Haud secus ardescitque animo, & spe præcipit hostem;
 Festinusque aquilas Istri trans fluminis oras
 Urget, iter celerans: animansque ad prælia ductor
 Austriacas acies marti parat, atque ita fatur.

Quam

Turcæ pri-
 mi trans sa-
 vum in Sla-
 voniam ir-
 rumpunt,
 omniaque
 cædibus &
 incendiis
 vastant.

Quam votis optastis, adest jam copia pugnae.
 Non opus est caecae tectos caligine sylvae
 Pellere, difficilesque aditus, faucesque malignas,
 Et caesis molem arboribus perrumpere ferro,
 Fossarumve moram, aut fluvios superare rapaces.

Hoc quondam rupistis iter (Taurinia testor
 Moenia, & Hannoniae saltus) Nunc aequore campi
 Consistunt, nec adhuc trepidi tellure teguntur.

Eia! animos revocate: patet latus omne ruinae.

Dixit, & extemplo vaginam diripit enses

Fulmineum. Hoc comitesque duces, avidusque cruoris
 Miles agit, strictoque seges micat horrida ferro.

Interea praemissi equites qui certa reportent,
 Explorentque aditus, hostiliaque agmina lustrent.

Ibant lorica tecti capita alta ferentes,

Armatique comas galeam: cristasque rubentes

Aura movet: quos ductor agit Brunerus in hostem,

Palsius &, qui magnanimae regit agmina pubis.

Exultat campo sonipes, generosaque tollit

Pectora: pulveream glomerat densa ungula nubem.

Quos simul adverso venientes agmine vidit,

Agnovitque procul numerum rarasque cohortes,

Hostis ovans campis equites effundit apertis,

Millia multa virum fortissima pectora, & omne

Martis barbarici robur. Quos Palsius heros

Excipit impavidus, certus non cedere, & illo

Metitur fortunam animo, quo sustinet ignem,

Spiculaque, incurfusque acres, & acinacis ictus,

Ter numero licet inferior. Sed scilicet ardor

Nescit Teutonicus fugientia vertere terga:

Aspiratque animos justae fiducia causae.

Jamque diu imparibus certatum cominus armis

Cum

Eugenii
 Principis
 ad Caesarem
 exercitum ora-
 tio.

Comitis
 Palsii inter-
 rita virtus.

56 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Brunerus,
militis Au-
striaci du-
ctor egre-
gius, equo
labente ca-
pitur, &
contra jus
belli truci-
datur.

Cum medio infelix capitur Brunerus ab hoste,
Ut dextrâ, lævâque ardens ferit, & rotat ensem,
Sternaci revolutus equo. Quem barbara vinctum
Bistonidûm abducit legio, castrisque reportat.
At Thracum non ille manu morietur inultus,
Impia perpeffus captivo vulnera collo.

Ultor adest, qui triste nefas, cædemque cruentam
Militis egregii, quem fors inimica fefellit,
Excidio Turcarum, & regni clade piabit.
Interea (plures quamvis dedit ardua letho
Dextra viros) fessi numero ne forte fatiscant
Oppressi Austriadæ, paulatim excedere pugna
Visum. Sed nec terga fugæ properata dederunt :
Ordinibus pugnant lentè cedentibus, & se
Incolumes tandem sociorum in castra tulerunt.

Tertia Phœbeos aurora eduxerat ignes.

Cùm pugnae signum, mediâ stans acer arenâ,
Eugenius dedit : ac subito perterruit hostem
Armorum aspectu plenis exercitus alis :
Divisum quem Danubio, ripâque remotum
Crediderat. Castris non jam circumdare vallum
Tempus & arma sinunt : prædæque exposta supellex
Belli tota manet : Tyriâ tentoria mille
Texta manu, tum mille greges, armentaque, & auri
Pondera barbarici : dives quæ cuncta tyrannus
Collecta in nostram dederat stipendia cladem.
Nulla sed invitis speranda est gloria Divis.
Quippe ubi personuère tubæ, & vis sulfuris atra
Abstulit albentem piceâ caligine lucem,
Irruit adversum densâ vi primus in hostem
Eugenius, famâ dudum multoque triumpho
Nobilis. Igne tonant ripæ, teretique metallo

Mille

Mille volant per inane globi. Simul excita tellus
 Barbarico clamore tremit. Ter reppulit hostis
 Militis Austriaci incursum : ter versa retrorsum
 Agmina, turbatisque acies rediere manipulis.
 Et nisi cura vigil, præsensque ad singula sensus
 Principis, inceptæ reparasset damna ruinæ:
 Obruerat numero Austriacos, palmâque superbus
 Barbarus, Hungaricas victor penetrasset ad arces.
 Sed medium extremas robur quod dividit alas
 Collectum adversos tantâ vi fudit in hostes,
 Agmina ut obnixus perruperit. Inde solutum,
 Turbatumque urgens equitem volvitque, fugatque,
 Præcipitemque premit. Nec respirare potestas
 Ulla datur, fractisque aciem instaurare ruentem
 Ordinibus. Simul hoc tumulo prospexit ab alto
 Ismarii ductor martis, clademque suorum
 Agnovit; medios sese moriturus in enses
 Intulit, & letho laqueum prævertit honesto.
 Quis stragem peditum horrendam, quis cædis acervos
 Explicet, aut possit numerum censere cadentum?
 Ter decies millena premunt morientia terram
 Corpora. Diffugiunt alii, & cita vulnera tergo
 Accipiunt. Spoliis in noctem oneratur opimis
 Miles ovans, avidæque patent tentoria prædæ.
 Dein imposta Temi, & multâ defensa palude
 (Juppiter assiduis quamvis nigresceret Austris,
 Tentarentque hostes variis assultibus, urbi
 Mittere suppetias, & iter perrumpere ferro)
 Urbs capitur, totamque tibi jam maxime Cæsar
 Hungariam, & tractum Borealis subjicit Istri,
 Usque sub Euxinas quâ litora porrigit oras.
 Natalem, Leopolde, tibi sic Carolus annum

Principis
 Eugenii
 ductu ac
 virtute
 præclarissi-
 ma de hoste
 numerosis-
 simo relata
 victoria.

Temesva-
 rinum, mu-
 nitissimum
 Turcarum
 propugna-
 culum, ob-
 fidetur &
 capitur.

58 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Inchoat, & palmâ cunas prætexere gaudet,
Exemplis animans ad fortia facta paternis.

Eugenii
Principis
laus.

Quare age, & Eugenio (veniet dum fortior ætas)

Sub duce, militiæ primas cognoscere leges

Incipe, & in varias aciem disponere formas.

Nulla etenim grave martis opus meliore magistro

Scire potes: non si ipse adsit cristatus Achilles,

Ignea vel volucres agitans Bellona quadrigas.

Pauca, mihi quæ scire dedit Gryneus Apollo,

Accipe, nec memori dubita committere menti.

Quo loco
castra me-
tari oportet.

Antè loci facies, quàm figere castra parabit,

Est lustranda duci. Pars hæc aptissima terræ,

Flumineas ubi rivus aquas, potumque ministrat.

Quo bellator equus, fessos quando æthere præcepit

Phœbus agit currus, artus sudore fluentes

Abluat, & madidâ referat vestigia ripâ.

Et juvat objectu nemoris latus undique claudi

Oppositum: insidiis fallax ne irrumperè possit

Parthus equo celer, & raptas avertere prædas.

Planities mediis semper gratissima castris,

Pinguis ubi flavis lato æquore campus aristis

Fluctuat, ablatamque gemet miser incola messem.

Prataque vicinas ornet viridantia ripas,

Pabula cornipedi quæ nocte recentia præstent.

Excubiæ
quomodo
disponen-
dæ.

Stet procul in celsis speculator montibus, omnemque

Eminus aspectum captet, quando agmina tutis

Fessa jacent campis, aut ludo tempora ducunt.

Tum noctemque diemque vigil custodia circum

Excubet, atque aditus castrorum & limina servet.

Ufus explo-
ratorum
necessarius.

Est & opus fidis exploratoribus uti,

Turmarum numerum & motus qui cominus omnes,

Hostilemque situm, & taciti prætoria lustrent.

Sæ-

Sæpe hostes struxere dolos, noctisque per umbram
Improvisi adsunt, objectaque flumina vincunt.

Ipse etiam summo imperio qui cuncta gubernat,
Omnia lustret equo circum, vigilesque suorum

Excubias coram exploret. Tum sæpe coacto

Concilio heroum, belli de rebus agendis

Consultat: an dubiæ tentare pericula pugnae,

Cingere vel flammis & muros rumpere ferro

Conveniat, celsasque aperire tonitribus arces:

Aut tegere, & tutâ patriam statione tueri.

Omnia quæ ducibus sunt expendenda, prius quàm

Irrita mavorti committant vota sinistro,

Promeritâque luant temeraria prælia clade.

Si fueris numero inferior, munire memento

Castra, nec obliquis dubita proscindere terram

Aggeribus, validumque hosti prætere vallum.

Sin superat virtus, & adest tibi copia martis,

Pluraque condensæ numerant vexilla cohortes,

Rumpe moras, celer hostili dominabere campo,

Horreaque invenies profugis populanda colonis.

Tunc tibi promittet facilem victoria palmam,

Sive acie certare voles, seu scandere muros.

Est quoque principibus non cura indigna, nitentes

Pascere equos: seu quos Calabris in montibus, albis

Asperfit nigros maculis, atque ubera mater

Plena dedit; seu quos saltus & Ibera vagantes

Per juga maturis soles fervoribus urunt.

Hi melius, dum victor adit capitolia Cæsar,

Captivamque trahit pubem, se curribus aptant

Nigrantes, & fræna auro rutilantia mandunt.

At quos Eleis aluerunt pascua campis,

Curibus antevolant Zephyros capreasque fugaces.

Vigilantia
& prudentia
ducis.

Castra
quando
munienda.

Quando in
hostes ir-
rumpen-
dum.

Principum
est alere no-
bilium
equorum
greges.

60 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Dat validos Rhodopeque greges, dat Tartara tellus
Impexâ cervice feros, habilesque natatu.

Nostra quoque insignes Germania martis in usum

Nutrit equos, suctos operi, duroque labori.

Armatumque ferunt equitem, cui lamina ferri

Pectus obit, vastoque tremit sub pondere tellus.

Agmine de tanto princeps, qui corpore præstant,

Seligat, & stabuli domino committat alendos.

Noscere nec labor est generosæ femina matris.

Generosi
equi indi-
cia.

Indicium virtutis erit, quibus ardua cervix

Tollitur, & crebris auras qui hinnitibus implent.

Tum formam observes, gressumque, & corporis artus.

Ignem micent oculi, motæque ad sibila virgæ

Exiliant, hucque instabiles vertantur, & illuc.

Sit teres ad costas alvus, diductaque tergum

Spina cavet; caudâ gressus feriantur ab imâ.

si obno-

Cruribus & tenues incedant, pectore lati:

Luxurientque jubæ faciles per colla, per armos.

Equi bello
destinati
quomodo
exercendi.

Ex his quem Bellona furens sibi vindicat, & qui

Magnanimum tergo accipiet, rapietque per hostes

Heroem, binos jam tum cum expleverit annos,

Affuefcet lituo: circum crepet auribus ignis

Explosus: pulsa arma sonent: spectetque micantes

Impavidus gladios, atque æra vomentia flammæ.

Tum motum fræni ac stimulos patiat, & acres

Inter equos primus torrentes innatet undas:

Sive opus est celso alacrem conscendere montes,

Sive latus versare, atque agmina ducere gyro.

Qua ratio-
ne equi
exercendi,
qui princi-
pum vena-
rioni ser-
vantur.

At quem clamoris servas venatibus, alto

Exercere juvat luco, atque affuescere fylvis.

Incurvos subter discat se vertere ramos,

Arduus & mediis latratibus arrigat aures,

Cor-

Cornua cum crepère, ruuntque à montibus arsi.
 Ardeat & densas cursu perumpere aristas,
 Per segetes si quæ sonuit fera: seu lupus imâ
 Valle fugit, campoque volans cita cerva patenti.
 Cum redit, actutum fumantes intège costas,
 Ferventemque fove stabulo & præsepibus altis.

Ante tamen quam regales tradatur in usus,
 Assiduo cultu, & longâ ferus arte domandus.
 Forte modum quæras, quo discant regia collo
 Fræna pati, & faciles præbere sedentibus armos?
 Mane novo cum rector adest, sonuitque flagello,
 Deducunt famuli alipedes, atque ora capistris
 Impediunt, naresque tenaci forcipe prensant.
 It saliens animosa cohors, ubi circus arenæ
 Panditur, & viridi circumdatur area limbo.
 Hic sonipes curvis exercet flexibus artus,
 Inque latus pendens alternos crura per orbis
 Volvit, anhelanti similis: mox tramite recto
 Funditur, & summas fugiens vix signat arenas.
 Haud aliter puro sublimis in aère Nifus
 Pendet, & immotis tacito natat æthere pennis,
 Lentus agens gyros, vicinaque sidera lustrans.
 Tum volucrem si forte videt sub nube columbam,
 Igneus in prædam pernicibus emicat alis:
 Illa volat, celeresque fugâ prævertitur Euros,
 Nec minùs hic pennâ timidam stridente fatigat.
 Hoc princeps juvenis stadio exercetur, equosque
 Et fræno discit regere, & calcaribus uti.
 Primùm utero procul averfas extendere calces
 Sit memor: assiduo ne saucius ilia pulsu
 Sæviat, & mediâ sessorem effundat arenâ.
 At latera atque armos genibus premat. Omnis ab armi
 Moti-

Equorum
 exercitatio
 multiplex.

62 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Motibus ars pendet, nec solas audit habenas
 Acer equus: celsum arrectas seu tollere in auras,
 Flectere seu lubet obliquo vestigia gressu,
 Transversumque movere latus (velut æquora cancri
 Ima legunt) saltuque humilem transmittere sepem.
 Sunt quoque qui stantes, vacuâ cervice prehensâ,
 Currentem saliant in equum, tergoque feruntur.
 Cursu alii in medio jaculatas sulfure glandes
 Intenduntque scopo, & palmæ sectantur honorem,
 Tollitur in cœlum vario certamine clamor.

Ferarum
 caveâ emif-
 farum pu-
 gna, di-
 gnum prin-
 cipe specta-
 culum.

Sunt etiam juveni spectacula principe digna,
 Egressum caveâ villis nigrantibus ursum,
 Quem tenuit carcer ferratis undique pinnis,
 Commissum spectare lupo, canibusve Britannis,
 Attollentem humeros erectum, atque ore frementem,
 Amplexuque feras argentem ad pectora pressas.
 Aut tygres contra maculosas ire leonem
 Unguibus horrendum: ast illas hinc saltibus, atque hinc
 Vertere sese agiles, astuque evadere rictus.
 Hos motus, irasque sonanti fistula nitro
 Circùm explosâ premit, fumoque ac sulfure terret:
 Proripiunt sese, caveisque & carcere condunt.

Venatio
 principibus
 propria.

Et juvat in lucos latrantibus ire molossis,
 Sylvestremque agitare suem: moriūque prehensis
 Auribus, hinc illinc collo pendere tenaci
 Dente canes: fixo donec trans ilia ferro
 Volvitur, & nigrum moriens vomit ore cruorem.
 Nunc leporem hirsutis latitantem expellere dumis,
 Agmina sectari perdicum, ipsasque volantes
 Dejicere, & nimbo crepitantis sternere plumbi.

Musicae
 quoque a-
 mantis esse
 solent.

Scilicet his studiis curæ minuuntur edaces,
 Et regni relevatur onus. Nunc cantibus aures

In-

Intentas adhibere iuvat, citharæque canoræ.
 Quippe decent magnos hæc oblectamina reges:
 Testis avus, Leopoldè, tuus: quo doctior alter
 Non fuit Aufriadùm discrimina scribere cantûs
 Transversis signata notis: ubi dirigit artem
 Linea, sublimesque docet nunc tollere in auras,
 Nunc in humum labi, tremulamque revolvere vocem.

Infamem interea Venerem declinet, & ignem
 Idalium, nigro quâ nulla nocentior Orco
 Profilit, atque animos pestis consumit inertes.
 Quid? quod & exemplo proceres trahit? Hinc scelus omne
 Funditur, & totâ illuvies dominatur in aula.
 Grande nefas, odisse probos, quorum agnita virtus
 Terret, & innocuis sceleratos moribus urit.

Adde quod est sceleri terror comes, & Deus ultor
 Imminet. Imperium Babylonis rege perempto
 Delicias luxumque inter nox abstulit una,
 Divisumque dedit Medo. Quis crimina nescit
 Impia, & innocuos telo stridente petitos,
 Præcipitisque fugæ cædem, dispersaque castra
 Ciffiadæ? patrios qui sparsit sanguine montes
 Ense super stricto incumbens. Quid cetera dicam
 Supplicia, inque bovem verso transisse tyrannum
 Corpore, mugitu lambentem pascua torvo?

Quid pulsum regnis, Brutoque ultore fugatum
 Tarquinium, thalamos ausum incestare pudicos?
 Non eget exemplis feralibus indole natus
 Aufriacâ. Nec enim ingeniti domus illa pudoris
 Immemor, aut tædæ socialis adulterat ignem.

Mirabar cur prisca aquilas insignia gestent.
 Causa patet: castum illa genus, mentisque rigorem
 Significant, duræque animum virtutis amantem.

Quip-

Illicita Venus
 principis
 detestanda.

Divina in
 principes
 impios &
 luxuriosos
 vindicta.

Aufriacæ
 continen-
 tiæ laus.

Aquilarum
 insignia
 Aufriacæ
 virtutis ve-
 ra imago.

64 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Quippe aquilas semper molles fugere columbæ,
Devotæ Veneri volucres, tectoque latentes.

Solem aquilæ radiosque ferunt, & in æthera gaudent

Tendere iter pennis, humilesque relinquere terras.

Tum volucrem celsis deprensam in nubibus hostem

Armatum, & rostro pariter nervisque valentem,

Unguibus invadunt, generosaque prælia miscunt.

Hæc est Austriacæ verissima gentis imago,

Hoc decus, hæc propria est antiquæ gloria stirpis,

Virtutis per iter conscendere culmina famæ,

Sternere ferro acies, hostes superare superbos,

Illecebras Veneris contemnere, cingere lauro

Tempora, perpetuis bellum finire triumphis.

Hanc in spem te fama, puer, te splendor avorum,

Teque patris virtus præsens vocat. Indue mentem

Dignam aquilis, tantisque parem natalibus, & te,

Et tua venturi mirentur facta nepotes.

Interea dum prima nitens tibi flore juvenus

Surgit, & ad sceptri paulatim adolescit honorem,

Perge animum excolere, & studiis vigilare severis,

Atque onus imperii meditari, artemque regendi.

Prima elementa tibi nostræ cecinere Camænæ,

Virtutisque viam monstrarunt. Nunc juvat alto

Saxa notare mari, scopulosque aperire latentes,

Naufragio regum infames, populique ruinâ.

Imprimis regni caveat moderamina princeps

per se regat. Linqere concilio procerum, dominisque ministris.

Et re, non solo præstet se nomine regem.

Desidia imperii pestis. Nil principe molli

Turpius, & comites sceptri fugiente labores.

Privatum interea videas pinguescere censum,

Jura patere dolis regalia: dum sua quisque

Com-

Commoda (communi neglecto fœnore) quærit
 Per fas, perque nefas, & vectigalia fraudat.
 Tum furtim ablato minuunt æraria fisco
 Auri avidæ prædæque manus. Sic maxima quippe
 Regna cadunt. Succedit iners & turpis egestas
 Principis : imperii spoliis onerantur avari.
 Regibus à nostris Dii talem avertite pestem.
 Thesauros & opes majestas sola requirit.
 Adde onus, & curam regni populique tuendi
 Hostis ab incurfu, pretiosaque tempora belli.
 At sudore tamen miserorum & sanguine princeps
 Abstineat, caveatque inopes cum civibus urbes
 Immiti vexare jugo, victumque diurnum
 Tollere, callosique penum exhaurire coloni.
 Sæpe etenim hybernâ villæ statione gravantur,
 Assiduoque veru, & lautæ nidore culinæ
 Absumptos luxère greges. Tria vespere fero
 Fercula septenis onerantur lancibus, ollæque
 Ingentes fumant. Neque villicus hiscere contra
 Sustinet, aut tergo gladios sentire fonantes
 Cogitur, & siccâ detergere vulnera mappâ.
 Hinc mistæ gemitu voces, hinc murmura plebis,
 Iræque & rabies : hoc denique semine nata
 Seditio : armatæque manus, populique rebelles
 Excussère jugum : raptisque penatibus, ultrò
 Hostiles acies, inimicaque castra sequuntur.
 Omnibus his accensa malis vigilantia crescat
 Principis, & pœnas scelerato à milite poscat.
 Pœna manus cohibet rapidas, laqueusque paratus
 Terret. In exigui deprensus crimine furti
 Pendentem celsâ vidi trabe. Lege severâ
 Compescenda venit violenti audacia martis.

Quamvis
 divitias re-
 quirat ma-
 jestas : non
 tamen sub-
 diti penitus
 exhaurien-
 di.

Cavenda
 agricola-
 rum crude-
 lis vexatio.

Militum
 grassato-
 rum rapinæ
 castigandæ.

66 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Miles præ-
dator bello
ignavus.

Disciplina
strenuos
alit.

Machiavel-
li Politica
principi ex-
ecranda.

Adde quod ante aciem trepidus stet ventris obesi
Miles, & assuetus patinis, pinguique rapinæ.
Strenuus ille manu, qui duros mille labores,
Pauperiemque pati, & galeâ potare paludem
Promptus erit, durâque famem sedare farinâ,
Et rigidum tolerare gelu, solemque potentem.
Ergo militiæ injustas compefcere prædas
Cura fit. Hic princeps Rhadamanthi immobile pectus
Induat, immiti lacerantis terga flagello,
Fluminibusque, rotisque, & vasti pondere faxi
Torquentis Stygio sceleratos carcere manes.
Munificus contra sit fortibus. Utque triumphans,
Victor & à pugna miles redit: agmina coram
Inspiciat, crebrâque ducum stipante coronâ,
Et merita, & laudes redeuntum, & nomina discat.
Impia præcipuè documenta, librosque nocentes,
Et Machiavellum, stygiique volumina monstri
Horreat à teneris princeps. Perfusa veneno
Pagina, contemptrixque Dei rerumque sacrarum,
Quid licitum, vetitumve, probet vel damnet Olympus
Nil curare docet. Nec honesti gloria mordet,
Sed thalamo vitium & virtus sociantur eodem.
Unius hic curam (quasi nullus in æthere vindex
Sit super, atque animæ fato solvantur in auras)
Utilitatis habet, præsentisque omnia vitæ
Metitur spatio, venturaque secula ridet.
Principio tali quæ dein præcepta sequantur
Digna vide, rivosque impuri respice fontis.
Nempe licet, quodcumque juvat. Non vincula regem
Ulla ligare valent, nec habent perjuriam crimen:
Causaque se facilis violandi foederis offert,
Ficta licet: vario quam obvolvère juris amictu

Con-

Conveniet. Si nulla subit : si deficit omnis
 Justitiæ , jurisque color , neque tædia pacis
 Ferre vales : vicina dolis vexare memento
 Regna , nec opprobriis dubita proscindere , donec
 Arma lacessiti cogantur sumere reges.
 Te propriæ timeant gentes , nomenque tyranni
 Lætus ama , nec amore animos vincire labores.
 Nexus amicitiaë scissâ procul exulet aulâ.
 Divide concordēs animos : fere femina rixæ
 Perpetuæ , alteriusque alius conatibus obstet.
 Quæris religio quæ præstet ? Nulla tenenda
 Regibus. Est sua cuique Deus fortuna : nec auro
 Nobilius toto dominatur in æthere numen.
 Scilicet hæc illa est species & forma politi
 Principis. An poscant aliam sibi Tartara regem ?
 Cetera quid referam fœdi portenta magistri ?
 Romanam ut laceret Sedem , Mosemque cruenti
 Arguat imperii , coeli nec amore subactos ,
 Sed ferro narret populos ? ut prisca , recensque
 Religio dilapsa leves vanescat in auras ,
 Cæcaque fortuito credantur ut omnia motu
 Incertas mutare vices , fatove revolvi.
 Heu quantus miseros mortales decipit error ?
 Exitium non ante vident quàm sæva flagellum
 Tisiphone quatit insultans , sequiturque nocentes.
 Nam quicumque sacraë rupêrunt fœdera legis ,
 Ausoniæque fidem , positamque in rupibus arcem
 Deseruêre , citâ regnum involvêre ruinâ ,
 Si prisca sit habenda fides Annalibus. Amplam
 Constantini urbem , sceptrumque Orientis habebant
 Christiadæ , donec servabant integra summi
 Jura Sacerdotis , Romanaque sacra colebant.

Divina ul-
 tio in Im-
 peratores
 avitæ fidei
 desertores ,
 fautores-
 que hæreti-
 corum.

68 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Tunc cecidit, manibusque extorsit Turcia nostris
Imperium, cum nata cavis in faucibus Orci

Hæresis eois vomuit contagia terris,
Perfida cumque aris divortia fecit avitis.

Has læsi poenas Deus exigit ultor honoris.

Thracia quin etiam (quantumvis barbara, & aris
Sacrilegis vani nomen Mahumetis honoret)

Myftarum tamen arbitrio spem credere martis

Dicitur : & quoties sacri consulta senatûs

Spreta jacent, certâ toties temeraria clade

Bella luunt : laqueo reduces periêre tyranni.

At tantum si vana furit, poenasque reposcit

Læsa superstitio : quæ nos vindicta sequetur,

Impia deserto Latio si castra secuti,

Scindamus fidei nativa exordia nostræ ?

Ergo omnes superet curas Romana potenti

Auxilio tutanda fides. Hoc cardine regum

Vertitur omne decus, fors & prosperrima regni.

Invidiæ quoque pestis edax vitanda. Tot hydris

Pullulat, alterius titulis quot gloria surgit.

Ambitio monstrum peperit, Discordia pavit.

Quæris cur nostris Oriens non cesserit armis ?

Obstitit Europæ livor. Dum Cæsar ad Istrum

Fulminat, atque aquilis auroræ limina terret ;

Irruit à tergo, palmæque retardat honorem

Invidus, arma movens. Versas Victoria pennas

Flectere, & in geminum se scindere cogitur hostem.

Sic inclinatæ per crimina nostra resurgunt

Res Asiæ, & fractæ reparantur cornua Lunæ.

O pudor ! ô patriæ scelus indelebile nostræ !

Cur non unanimes coeunt in fœdera reges,

Communemque premunt armis socialibus hostem

Invidia
principum
pestis.

Exhortatio
ad Princi-
pesChristia-
nos ut com-

Li-

LIBER TERTIUS. 69

Litus ad extremum Libyæ, Scythiæque paludes?
 Jam nunc terga fugæ dat Turcia: nec tamen omnes
 Explicuit fortuna finus: movet agmina solus
 Carolus, Austriacoque reportat milite palmam.
 Jungite Christiadæ vires: ferte agmina campis,
 Vela mari, geminumque alacres accendite martem.
 Non vos pugna vocat, sed præda: secate tyranni
 Imperium, & certi in partem properate triumphi.
 Cernite captivas Solymam trans æquora palmas
 Tendentem. Tædet miseram tot ferre labores
 Vinculorum, & servæ stridorem audire catenæ.
 Jam nunc, nulla mora est, vobis septem ostia Nilus
 Pandit, & æternis Tanais juga cana pruinis.
 At si nulla movet tantarum gloria rerum,
 Austriaci saltem fortunam avertere martis
 Parcite, fraternisque moram ne ferte tropæis.
 Invidia obscœnas stimulis exerceat umbras,
 Tartareosque agitet manes. Vos ætheris alti
 Expectat post fata domus, sedesque piorum
 Elysiæ, & manibus felix concordia nexis.

Nec decet horrentem reges attollere frontem,
 Lumina perpetuo versare ferocia fastu,
 Accessumque arcere metu. Sit amabilis oris
 Majestas, animumque serena modestia mitem
 Arguat. Inviso facies sit torva tyranno,
 Quem proceres odère trucem, dirisque merentem
 Devovet, & tacitis lacerat plebs territa votis.
 Ergo nec faciles præbere petentibus aures,
 Nec pigeat justas miserorum audire querelas,
 Annonâque levare inopes, miserescere sortis
 Afflictæ, tenuisque laris. Juvet extera messis
 Proventum patriæ sterilem, fulcosque vacantes.

ni Marte
 Turcicum
 Imperium
 evertant.

Princeps sit
 comis, af-
 fabilis, &
 beneficus.

Ple-

70 DE INSTUTITIONE PRINCIPIS

Plenaque felices fœcudent horrea gentes.

Plura quidem vati superant memoranda : sed œstro

Hæc alii graviore canent. Me tarda senectus

Admonet, & juvenum prohibet tentare labores.

Viribus hoc impar nostris onus. Accipe Cæsar

Quæ dedimus, placido, quo respicis omnia, vultu.

Sape placet superis magno minor hostia tauro,

Cui pretium pietas, & dives amore voluntas

Ferre solet, donoque animus pretiosior omni.

Audacem me fecit amor, stimulosque potentes

Subdidit, Austriacâ quæ surgit origine proles,

Et patris virtus, & avorum gloria, quæ nunc

Principe te toto formosior orbe coruscas

Emittit lucis radios, famamque priorum

Vincit, & æternis addit tua nomina fastis.

Conclusio
ad Cæsarem.

FINIS.

IN